

Olga Movchan

ATTITUDES TO POLICY PROLETARIAT DISPOSSESSION
AND COLLECTIVIZATION IN THE USSR

This article analyzes an attitude of different groups of working class in Ukrainian SSR towards Stalin's agrarian revolution, studied their social origin, analyzed their conviction politics dispossession and collectivization.

Key words: dispossession, collectivization, USSR, working class, Stalin's regime.

УДК 37.061.235 (477) "18" / "19"

Ольга Христенко

**РОЛЬ ЖІНОЦТВА В ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ В ПЕРІОД
ПЕРШОЇ ТА ДРУГОЇ СВІТОВИХ ВОЄН**

У статті репрезентовано досвід громадської діяльності українського жіноцтва, його суспільну роль в період Першої та Другої світових воєн

Ключові слова: жіночі організації, громадська діяльність, Перша світова війна, Друга світова війна, "жіноче обличчя" війни.

Актуальність дослідження полягає у тому, що прогрес суспільства тісно пов'язаний з розвитком особистості взагалі і особистостей жінки та чоловіка зокрема. Система волевиявлення обох статей – чоловіків і жінок як рівних у правах та можливостях, що закріплені законодавчо й забезпечені реально у політико-правових принципах, діях з урахуванням гендерних інтересів, має стати основою функціонування суспільства.

Жіноча половина людства веде боротьбу за свої права з найдавніших часів. На початку нового тисячоліття панівною стає ідея, відповідно до якої, принцип рівності чоловіка й жінки реально може бути досягнутий лише через комплексний підхід до цієї проблеми.

Створення та діяльність сучасних жіночих організацій в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. стала об'єктивним наслідком тих політичних та соціальних змін, що розпочалися в українському суспільстві ще у другій половині 80-х років минулого століття. Трансформація тоталітарної системи призвела до публічного обговорення проблем статусу жінок. Стрімкий розвиток подій, творення нових політичних і громадських структур склали реальне підґрунтя для відродження жіночого руху в Україні.

Наше суспільство має історичний досвід існування жіночих організацій другої половини ХІХ – початку ХХ століття, і сьогодні надзвичайно важливим є знання історичних уроків жіночого руху першої хвилі, усвідомлення його традицій, без яких громадська активність сучасних українок не має перспективи.

Роль жінок у воєнний період, зокрема, вивчали О. Шмельова, В. Мурманцева, М. Хорошайлов, В. Кисельов, М. Коваль, В. Галаган, але проблема настільки глобальна і багатогранна, що вона не втрачає актуальності та продовжує привертати увагу дослідників.

Метою статті є репрезентувати досвід громадської діяльності українського жіноцтва у контексті історичних умов першої половини ХХ століття, власне, під час Першої та Другої світових воєн.

Перед тим як перейти до аналізу досліджуваної проблеми, варто звернутись до початків жіночого руху в Україні, з'ясування його особливостей та ролі у житті тогочасного суспільства.

Жіночий рух України (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) розвивався значною мірою під впливом загальноєвропейського руху, однак мав ще й свої окремі вияви та шляхи розвитку, детерміновані специфічним становищем української нації під іноземним поневоленням. Перші його прояви були у Наддніпрянській Україні, що входила до складу Російської імперії. Змагання до вищої освіти жінок виявилось уже в 50-х роках ХІХ століття, а в 1860 році жінки здобули, хоч і на короткий період, можливість вступати до університетів. У цьому напрямку працювало одне з перших жіночих товариств України "Товариство допомоги вищій жіночій освіті". Значним здобутком розвитку жіночого руху було заснування вищих жіночих курсів (Київ, 1878 р.). Активність жінок виявилася у заснуванні та діяльності недільних шкіл. У цій сфері багато працювала Христина Алчевська [4, с. 38].

Важливим соціальним явищем емансипаційного етапу жіночого руху стала діяльність народниць. Їх незалежна поведінка, активна життєва позиція, протест проти феодально-кріпосницької системи і патріархальної сім'ї створили ґрунт для зростання авторитету жінки в суспільстві.

У 90-х роках XIX століття жінки стали активно залучатися до політичних партій, а початок XX століття позначився зростанням чисельності жіночих організацій різного спрямування.

У 1909 р. формуються організації нового типу – жіночі клуби, які розглядалися як самостійні організації феміністичної орієнтації. До них належали: Київський жіночий клуб та Київське загальне зібрання. Період 1908–1914 рр. характеризувався утвердженням феміністичної тенденції в жіночому русі. Представниці жіночих організацій брали участь у Всеросійських з'їздах (Перший Всеросійський жіночий з'їзд (1908 р.); Всеросійський з'їзд щодо боротьби з торгівлею жінками (1910 р.); Всеросійський з'їзд з освіти жінок (1913), Міжнародних конгресах [3; 6–8], Всесвітніх виставках, що сприяло залученню жінок України до загальноцивілізаційних процесів, розширювало коло уявлень та понять про механізми та методи боротьби за жіночі права.

На західноукраїнських землях, що входили до складу Австро-Угорської імперії, піонеркою жіночого руху була Наталя Кобринська, яка заснувала в Станиславові "Товариство руських женщин". Хоч товариство не існувало довго, все ж його ініціаторка знайшла інші вияви популяризації жіночого руху, головним чином через видавничу діяльність (альманах "Перший вінок", 1887 р.). У 1880 р. українки Східної Галичини вислали петицію до Віденського парламенту щодо надання права жінкам отримувати вищу освіту, а в 1891 р. у Стрию було організоване перше жіноче віче.

Одночасно зі створенням і кількісним зростанням жіночих організацій на західноукраїнських землях йшло залучення жінок до діяльності різноманітних громадських організацій, наприклад, до роботи у "Просвіті", педагогічному товаристві, "Руській бесіді", кооперативі "Народна торгівля". Отже, діяльність жіночих товариств сприяла новому психологічному сприйняттю жінки у суспільстві.

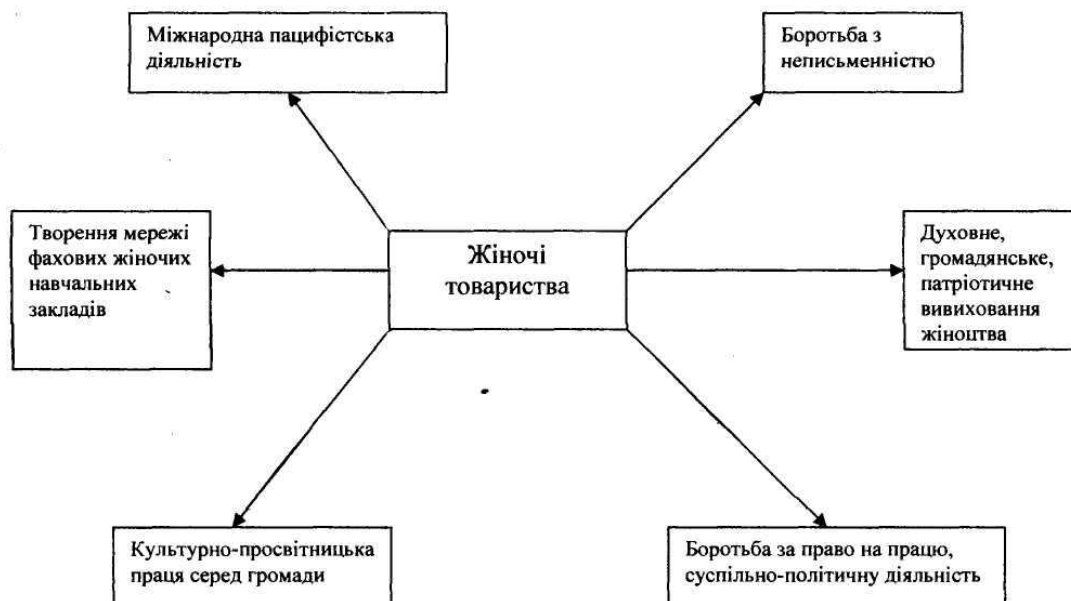
Українки не залишилися осторонь і у воєнні лихоліття. Коли чоловіки опинилися на фронті, жінкам довелося перебрати на себе всі функції: господиня дому, робітниця на заводі, жінка-фронтний лікар тощо. Одночасно вони вишукували можливості для просвіти населення. Саме через виховання дітей та дорослих українські просвітительки популяризували і утверджували цінності, які, на переконання діячок жіночого руху, були необхідними для повноцінного поступу народу відповідно до його культурних потреб та суспільно-політичних інтересів, детермінованих конкретними історичними обставинами. Такими базовими просвітницькими цінностями виступало національне виховання, гуманізм, моральність, духовність, демократизм, пошана до жінки, матері [5, с. 62].

Отже, діяльність жіночих організацій періоду Першої світової війни була тісно пов'язана з актуальними національно-суспільними потребами. У воєнні роки жіноцтво брало активну участь у добровільній та санітарній роботі. У Києві та інших містах українські жінки працювали у "Товаристві допомоги біженцям", допомагаючи втікачам та полоненим. Київський український клуб був перетворений на шпиталь, у якому працювали жінки, ведучи одночасно національно-виховну роботу серед поранених.

Аналогічно активно в харитативній сфері працювало жіноцтво Західної України. У Відні українські жінки заснували комітет допомоги пораненим воякам. Молоде жіноцтво входило до складу військових частин, багато жінок та дівчат працювали як медсестри, служили в армії, зокрема, хорунжа Олена Степанів [9, с. 241–242].

Революція 1917 року втягнула жінок до громадської та політичної діяльності. До Української Центральної Ради їх увійшло 11 (дві стали членами Малої Ради). У вересні 1917 року в Києві відбувся з'їзд, на якому засновано Український жіночий союз. Також виходив часопис "Жіночий Вістник" [2, с. 2–3].

У той же час українські жінки вперше вступили у міжнародні жіночі організації. З цією метою у 1919 році в Кам'янці-Подільському створено Українську жіночу національну раду. Її делегати брали участь у конгресах Міжнародної жіночої ради (Осло, 1920) і Міжнародного жіночого союзу (Женева), а в 1921 р. в Конгресі Міжнародної Ліги Миру і Свободи (Відень). Українська жіноча національна рада стала членом цих міжнародних об'єднань. Напрямки громадської діяльності українських та європейських жіночих організацій подано у схемі [5, с. 32].

Жіночий рух періоду між двома світовими війнами мав можливість розвиватися лише за межами радянських земель. В УРСР заборонялися будь-які форми жіночих чи харитативних організацій під гаслом існуючої рівності жінок з чоловіками. Що ж до західноукраїнських земель, то тут жіночий рух розвивався, незважаючи на несприятливі умови. У Східній Галичині найбільшою жіночою організацією був "Союз українок", перетворений з "Жіночої громади" (1917 р) [10]. Значну роль у розгортанні організованого життя відіграла жіноча преса. Організовувалися жінки й за політичним чи світоглядно-релігійним принципом. З 1934 р. почали створюватися жіночі гуртки при Українському католицькому союзі. У 1938 р. на місці ліквідованого польською владою "Союзу українок" засновано політичну організацію "Дружина Княгині Ольги".

Згідно з офіційними даними, загальна чисельність жінок, які брали участь у бойових діях становила 800 тис., а понад 150 тис. жінок були нагороджені бойовими орденами і медалями.

Ніхто й ніколи не рахував кількість жінок, мобілізованих, та добровольців, які пішли на фронт. Невідомо, скільки поранених, контужених й тих, хто стали інвалідами. Льотчиці, танкістки, розвідниці, партизанки, зв'язківки, водійки автомашин і тракторів, телефоністки, кулеметниці, комірниці, бібліотекарки, кухарки, лікарки та медсестри. Жінки замінили чоловіків на фабриках, заводах, полях. Вони взяли на себе далеко не "жіночі" справи: воювали, рили окопи, працювали на лісозаготівлях, у шахтах, гасили пожежі, вирощували врожаї. А ще вони відправляли рідних на фронт, виходжували поранених, виступали з концертами на передовій і, навіть, в такі важкі часи народжували, вигодовували та навчали дітей. Своїми листами на фронт надихали чоловіків на подвиги й підтримували в них віру у перемогу.

У липні 1945 р. у своїй промові голова президії Верховної Ради М. Калінін рекомендував демобілізованим жінкам не говорити про свої військові заслуги. Так, з перших днів після закінчення війни майже мільйонна армія жінок, яка брала участь у бойових діях, в офіційній звітності "розчинилася", перетворилася на невидимих та невідомих солдат великої війни. Фронтвички, учасниці бойових дій стали "фігурами замовчування", про яких не говорили, і які не тільки не хотіли згадувати й розповідати про війну, але й були вимушені приховувати своє військове минуле заради налагодження "нормального" життя.

У війни "нежіноче" обличчя. Саме такою залишилася Друга світова війна у свідомості наступних поколінь. Жіноча історія Друга світова залишається ненаписаною і дописати її з кожним днем стає все важче, адже тим, кому в 1941 р. було 13, сьогодні – 83.

Отже, дослідження ролі жіноцтва в громадському житті України періоду Першої та Другої світових воєн свідчило про те, що жіночі організації продемонстрували глибоке розуміння проблем і потреб українського народу; своєю організаційною, просвітницькою, фізичною працею у воєнних умовах жінки сприяли збереженню української родини, громади, нації; безпосередня практична участь жіноцтва у Першій та Другій світових війнах є взірцем громадянського героїзму українок, котрі заслужили на гідну історичну пам'ять та пошанування нащадків; славні традиції жіночого руху України повинні знайти розуміння та продовження в діяльності сучасних жіночих організацій, які

також покликані скерувати свої сили на вирішення актуальних потреб української громади, передусім, духовних, соціальних, національних.

Список використаних джерел

1. Богачевська-Хом'як М. Дума України – жіночого роду / М. Богачевська-Хом'як. – К.: Воскресіння, 1993. – 110 с.
2. Жіночий вістник. – 1917. – Ч. 1. – С. 2–3.
3. Центральний державний історичний архів України у м. Львів (ЦДАЛ України), ф. 319, оп. 1, од. зб. 40, 133 арк.
4. Енциклопедія українознавства : [слов. частина]. – Париж ; Нью-Йорк, 1955. – Т. 1. – С. 38.
5. Кобельська О. Просвітницька діяльність жіночих організацій України (кінець XIX – перша половина XX ст.) / О. Кобельська. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 234 с.
6. ЦДАЛ України, ф. 319, оп. 1, од. зб. 4, 67 арк.
7. ЦДАЛ України, ф. 319, оп. 1, од. зб. 75, 45 арк.
8. ЦДАЛ України, ф. 872, оп. 1, спр. 20, 68 арк.
9. Олена Степанів // Шлях виховання й навчання. – 1932. – Ч. 12. – С. 241–242.
10. Статут товариства "Союз українок" у Львові : 3 друкарні "Діла", 1917. – 19 с.

Ольга Христенко

РОЛЬ ЖЕНЩИН В ОБЩЕСТВЕННОЙ ЖИЗНИ УКРАИНЫ В ПЕРИОД ПЕРВОЙ И ВТОРОЙ МИРОВЫХ ВОЙН

У статті представлено досвід громадської діяльності українських жінок, їх роль в період Першої та Другої світових війн

Ключові слова: жіночі організації, громадська діяльність, Перша світова війна, Друга світова війна, "жіночий лик" війни

Olga Khrystenko

THE ROLE OF WOMEN IN PUBLIC LIFE IN UKRAINE DURING THE FIRST AND SECOND WORLD WARS

The article shows the experience of public activity of Ukrainian women, its social role during the First and Second World Wars

Key words: women's organizations, First World War, Second World War, "female image" of war.

УДК 339.543(438)(091)(477.8)“19”

Святослав Русенко

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛЬСЬКОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Статтю присвячено дослідженню організаційних особливостей здійснення митної справи у Західній Україні. Окрім того, важливе місце відведено організації митної справи на новостворених кордонах та всередині митної території.

Ключові слова: Річ Посполита, Західна Україна, державні органи влади, митна справа, митні органи.

Внаслідок перерозподілу територій після Першої світової війни на карті Європи, Польща постала в межах нових кордонів. Західноукраїнські землі, незважаючи на дипломатичні та військові спроби УНР та ЗУНР, так і не здобули незалежності. Країни Антанти, попри дискусії про долю Східної Галичини, Західної Волині та Прикарпаття, прийняли рішення про передачу цих земель під владу Польщі. Організація належної системи державного управління та розподіл владних повноважень, зокрема, здійснення митної справи стало першочерговим питанням для польської держави.

Актуальність дослідження полягає у тому, що в статті досліджуються особливості діяльності польських митних структур у Західній Україні в міжвоєнний період.

Метою роботи є дослідження особливостей діяльності митної справи у Західній Україні у міжвоєнний період.

Досліджувана проблема частково аналізувалась Л. Присташ у праці "Апарат управління Західною Україною в складі Польщі (1921–1939)" [8], С. Кобринською у праці, присвяченій Ризькому мирному договору [6], П. Шеремета у "Правовому регулюванні митної діяльності в Україні" [14]. Н. Сай у статті "Становлення та розвиток митної справи у Галичині (середина XIII ст. – 1939 р.)" [11]. Проте особливості діяльності польської митної служби власне у Західній Україні потребують окремого дослідження.